

Aalborg Stiftsbog 2008

Gem dig i mors skørter

Teologiske vinkler på Benthe Norheims skulpturer

Af provst Lars-Erich Stephansen

Er det ikke fantastisk? Nu kan man gå ind i en kvinde og se sig omkring. Ja, man kan gå ind i fem kvinder og se sig omkring og undre sig over, hvad de indeholder.

Og måske løse kvindens gåde!

Det er den norske billedkunstner Marit Benthe Norheim, Mygdal, der med såvel humor som alvor har lavet fem campingkvinder, dvs. fem kvin-deskulpturer i beton, bygget op over fem gamle campingvogne. Så nu kan man gå ombord i kvinderne, ligesom man går ombord i et skib. Der er nemlig også en indvendig side som en del af skulpturerne.

På campingtur til Norge med Jomfru Maria

Campingkvinderne, som formentlig ikke kan indregistreres som campingvogne længere, er fuldt køredygtige til 30 km/t. Lørdag, den 3. maj 2008 afgik kortegen fra Mygdal, og efter et kort ophold i Hjørring, hvor jeg havde fornøjelsen af at give dem et par ord med på vejen, sneglede de sig med passende pauser til Hanstholm. Herfra sejlede de til Egersund for at nå Stavanger tirsdag formiddag, den 6. maj.

Stavanger er europæisk kulturhovedstad 2008 og har som sådan finansieret en stor del af kæmpeprojektet. Det er den foreløbige kulmination på en udvikling, hvor Benthe Norheim i sine skulpturer fremhæver de kvindelige former mere og mere. Tidligere var hendes skulpturer ofte uden tydeligt kønspræg. Men nu er man ikke i tvivl. Det er kvinder! og man kan gå ind i dem, i deres livmoder eller hjerne-kiste eller hjerte, lidt efter hvilken af dem man vælger.

Det er ikke tilfældigt, at man kan sammenligne dem med skibe. Benthe Norheim elsker galionsfigurer, og her har hun sat dem på taget af de fem campingvogne. Galionsfiguren var som oftest en udskåren kvinde, som var

*Madonna med barn. Sæby kirke.
Foto: Niels Clemmensen.*

Modsatte side øverst:

Campingkvinderne på vej fra Mygdal til Hanstholm 3. maj 2008. Forrest »Campingmama« efterfulgt af »Bruden«, »Flygtningekvinden«, »Maria Beskytteren« og »Sirenen«.

Modsatte side nederst:

»Maria Beskytteren« indvendig. På én gang gravhule og livmoder. Den døde Kristus ligger på gulvet, omgivet af engle og åndevæsener.

Øverst:

»Sirenen« med det lyserøde indre. Sirenen er i græsk mytologi en forførende kvindeskikkelse, der lokker sømænd på afveje, så de strander og omkommer.

Nederst:

»Bruden« og »Campingmama« under en pause på stranden ved Blokhus.

Fotos: Niels Fabæk.

*Gallionsfigurer på Norske Skog Unions biologisk renssetank, Skien, Norge 1995-96.
Foto: Tom Riis.*

anbragt i skibets stævn til at bryde dets vej gennem bølgerne og beskytte mod alt ondt. Skibet selv blev betragtet som kvindeligt, og dets funktion er som campingvognens uløseligt knyttet til rejsen.

Campingkvinderne er rejsende, vognen er ligefrem en del af deres krop. "Flygtningekvinden" er brudt op fra det sted, hvor hun hørte hjemme. Hun måtte rejse. Hvad nåede hun at få med sig? Fik hun hele sig selv med? Derfor er den indvendige side dækket af porcelænsmosaikker, hvori skolebørn og flygtningekvinder fra Stavangereggen har udtrykt deres savn og længsler.

"Bruden" er indvendig dækket af bryllupsbilleder fra hele verden, og naturligtvis er dobbeltsengen redt op til bryllupsrejsen. I 2006 var Benthe Norheim med til et bryllup i Indien, hvor bruden og brudgommen ikke så meget havde som set hinanden før. Så er ægteskabet godt nok noget af en rejse at begive sig ud på, næsten lidt for spændende.

"Campingmama" er anderledes. Hun er ikke smuk som de andre. Hun er en ordentlig skude og har et hjerteligt favntag; men måske kniber det med at få luft i hendes vældige barm. Måske bliver du kvalt? Indvendigt er hun tapetseret med billeder af campinglivet på godt og ondt. Ligesom på sejlskibe lever man livet tæt i campingvognen. Man sidder lårene af hinanden, man har varme uldtrøjer på, og så bliver man ikke vasket så ofte som derhjemme.

"Sirenen" udstråler en frodig og stærk erotisk energi. Hun har en indre lyserød belægning med aftryk af mange menneskers hænder. Midt på gulvet er der en støtte, der både kan tolkes som et menneske, et foster eller en fal-

«Rullende engle» er også skytsengle med et væsentligt element af omsorg. Her er nogle på vej til Trafalgar Square fra St. Martin in the Fields, London, England. 2000. Foto: Marit Benthe Norheim.

los. Sirenen repræsenterer en naturkraft så voldsom, at man kan tvivle på, om vi bestemmer over den, eller den bestemmer over os. Så beslutter man i nogle lande, at kvinder skal være helt tilhyllede, for ellers er det ikke sikkert, at mændene kan styre sig. Det er da naturkraft, så det vil noget. – Måske er det derfor, at sirenen opfattes som en dødsdæmon i græsk mytologi. Hun lokker mænd i ulykke, når de er på rejse. Især sømænd.

”Maria Beskytteren” er et vejkapel viet til Vor Frue, bygget omkring familiens egen gamle udtjente campingvogn. En rullende Frauenkirche, en Notre Dame. En rullende Santa Maria. Men også en pietá. På gulvet ligger hendes døde ældste søn omgivet af engle. Således er den guddommelige livmoder også graven, hvorfra Kristus genopstår påskemorgen, født påny.

Hvor Sirenen fortæller om den erotiske kærlighed, fortæller Maria Beskytteren om den barmhjertige kærlighed; for “glemmer en kvinde sit diende barn? Glemmer en mor det barn, hun fødte? Men selv om de skulle glemme, glemmer jeg ikke dig!” (Esajas 49,15).

»H-G-hjemme i skørterne«. Grønnåsen skole, Bodø, Norge. 1998. Foto: Marit Benthe Norheim.

Benthe Norheims ynglingsdyr er rotten, muligvis på grund af den megen fattigdom hun oplevede som barn i Indien, hvor de udstødte og foragtede kunne få en masse ud af ingenting, som andre havde kasseret. Derfor tog hun lykkeligt imod opgaven at fremstille »rottejømfruen« fra Henrik Ibsens skuespil »Lille Eyolf«. Hun viser det legende og dragende i figuren, det som får en til at glemme det som binder og snærer. Den negative side er den perverterede omsorg, hvor hun tiltager sig retten til at råde for liv og for død, d.v.s. gør sig selv til Gud. Hun ser sig selv som rotternes befrier, men vel at mærke ved at lokke dem i druknedøden, så de kan »sove så sødt og så lang en søvn«. Også lille handicappede og oversete Eyolf befriede hun for den usle og udsigtsløse tilværelse. Han smed krykken for at svømme efter hende. Men han kunne jo ikke svømme!

Foto: Marit Benthe Norheim.

»Hiding in the skirt«, H: 2,20 m. 1995.

Foto: Marit Benthe Norheim.

»Hyrdinder / Turister« ved Tower Bridge, London 1994. Foto: Nicola Von Skepsgard.

Maria elsker sin næste med hele sig selv, hun beskytter de svage, hun tager de nødlidende under sine vinger. Smertens og barmhjertighedens moder.

Mater misericordia – eller: gem dig i mors skørter

Benthe Norheim har alle sine dage haft et stærkt blik for sårbare og oversete mennesker. Hendes personlige beskyttertrang og omsorg er stærk. Det er åbenbart, at hun selv har oplevet trygheden ved at søge ind til sin mors skørter, og i al fald er man ikke i tvivl om, at hun har givet netop den tryghed til sine to døtre. Det er ikke tilfældigt, at hun har lavet værker som "Hiding in the skirt" (1995) og "H-G-hjemme i skørterne" (1998).

Hvornår hun fik øjnene op for mater misericordia, barmhjertighedens moder, ved jeg ikke; men temaet findes i en række sene kalkmalerier landet over, bl.a. i kirkerne i Sæby, Vrå og Gudum. I centrum sidder den opstandne Kristus som verdensdommeren. Fra højre mundvig udgår en lilje som symbol på nåden, fra venstre et sværd som symbol på dommen. Jomfru Maria og Johannes Døberen står på hver sin side og går i forbøn for dem, der skal dømmes.

Johannes Døberen har foldede hænder; men Maria har blottet sit ene bryst og løfter det frem imod sin søn: husker du, hvor svag og afhængig du var, da du diede dig livet til hos mig? Nu er de afhængige af dig. Samtidig holder hun sin kappe beskyttende omkring nogle sjæle, som gemmer sig hos hende. Maria er på én gang jordisk og himmelsk i sin argumentation, for krop og ånd hører sammen.

Fruen fra havet

Det er Benthe Norheims styrke, at hun vedkender sig nutidens accept af seksualiteten som et væsentligt og sandt udtryk for menneskelighed, såvel kvindeligt som mandligt, samtidig med, at hun uden at forråde hverken nutiden eller traditionen, kan trække urgamle religiøse temaer frem og give dem nyt liv. Således spiller mater misericordia med i Maria Beskytteren, men næsten mere markant i Fruen fra Havet (2001), der står som et vartegn mellem byen og havet på havnen i Sæby, som engang blev kaldt Mariested. Fruen fra Havet (se omslag) har også galionsfiguren som grundform, men desuden inspiration dels i Henrik Ibsens skuespil af samme navn, som han fik idéen til under et ophold i Sæby, dels i det nævnte kalkmaleri i Sæby kirke, som er en Mariekirke.

Den voldsomme spænding mellem kød og ånd, som ethvert menneske er underlagt, og som i Campingkvinderne først og fremmest repræsenteres af henholdsvis Sirenen og Maria Beskytteren, udtrykkes også i den dobbelthed, som Fruen fra Havet rummer.

På den ene side havet, som med Ibsens ord på én gang skræmmer og drager, frister og lokker ind i det ukendte, foranderlig, uberegnelig, så pludselig vekslende. Naturkraften. På den anden side den guddommelige barmhjertighed, hvor man kan søge tryghed og trøst og beskyttelse mod alle farer. Det åndelige udtryk for mennesket, der kan række ud over sig selv, glemme sig selv og sine egne behov.

Også i Sæby inddrog Benthe Norheim lokalbefolkningen i skabelsen af værket. Som den naturligeste sag af verden fik hun hundreder af børn til at lave deres personlige beskyttelsesfigurer i glaseret ler. Dem støbte hun ind i Marias kappe. Eller er kappen Fruen fra Havet's? Det er nemlig ikke så enkelt. Umiddelbart siger man, at det er Fruen fra Havet, der skuer fra havnen ud mod havet, mens Maria ser ind mod land mod kirken. Men det er også fruene, der skuer ud over havet, under hvis kappe man kan søge ly mod vestenvinden, og som ligesom Maria på kalkmaleriet holder

Ægyptiske oldsager hjembragt af Niebuhr. Stik i Reisebescheibung 1774.

Den ægyptiske gudinde Isis, blev ligesom Jomfru Maria kaldt Himmeldronningen. Man ser, at Benthe Norheims motiv har megt gamle rødder. Her byder Isis sit venstre bryst frem til sønnen, den lille Horus. I Sæby kirke kan man ud over Maria misericordia også se en fremstilling af Anna, der ammer Maria som spæd, jfr. tilsvarende fremstillinger af Jesu fødsel.

Nederst: Kalkmaleri i Sæby kirke. I centrum sidder den opstandne Kristus som verdensdommeren. Fra hans mundvige udgår liljen som symbol på nåden, sværdet som symbol på dommen. Jomfru Maria blotter sit ene bryst for at minde ham om, hvor afhængig han selv var af andre. Foto: Niels Clemmensen.

sit venstre bryst frem og minder den, der har magt til at dømmе og ødelægge, om at han selv engang var svag og afmægtig.

Hvis det er rigtigt, så kan havet dels repræsentere seksualiteten som naturkraft, som det er tilfældet i Ibsens skuespil; men det kan også i sin uudgrundelighed symbolisere evigheden og den guddommelige kraft, der kan skabe såvel som ødelægge. En påmindelse om den skjulte side af Gud, som er et mysterium, og som mennesket ikke kan tåle at se.

Hermed fanger Benthe Norheim den tvetydighed, som i Ibsens skuespil bliver synligt i slutspillet, hvor Fru Ellida Wangel, som de lokale kalder "fruen fra havet", overvinder frygten for og dragningen mod havet og vælger at vende det ryggen for i stedet at slutte sig til fællesskabet og civilisationen og blive sin steddatters beskytter. Den tvetydighed, som vel ethvert menneske rummer, og som i Det ny Testamente betegnes med begrebsparret "kød og ånd".

Så er det hende, der kigger ind mod byen og kirken.

Livet som en rejse – pilgrimsmyten

Rejsen er et centralt motiv hos Benthe Norheim. Det vidner titler som Spadserende, Flyvere, Rejse, Journey, Flyvende, Krydser Havet og Tilrej-

Modstående side: Værkstedet i Mygdal, hvor Marit Benthe Norheim arbejder på "Slægtstræet" og denne side "Aftryksportal", begge til Hospice Djursland. Afsløringen fandt sted 1. oktober 2008 med tale af kunsthistoriker Dr. Phil. Else Marie Bukdahl.

Fotos: Claus Ørntoft

sende om. Også Campingkvinderne er som nævnt rejsende, ikke blot fra Mygdal til Stavanger; de køres fra den ene lokalitet til den anden i og omkring Stavanger året igennem.

Campingkvinderne fik mig straks til at tænke på "pilgrimsmyten", første gang jeg så dem. Ikke blot på grund af vejkapellet viet til Vor Frue, men også fordi de fire af kvinderne i en eller anden forstand er rejsende og dermed tematiserer rejsen. Livet som en rejse. Og den femte, Sirenen, er i Odysseen en forførende kvindeskikkelse, der lokker sømænd på afveje, så de strander og omkommer. Så er rejsen slut for deres vedkommende

En pilgrim er en rejsende, en der valfarter til et helligt sted – Rom, Santiago di Compostella, Nidaros. Men den egentlige betydning af "pelegrinus", som ordet kommer af, er "fremmed". Tanken i pilgrimsmyten, som går tilbage til middelalderen, er at mennesket er en fremmed, en udlænding her på jorden. Vi er her som gæster på gennemrejse. Vi kender temaet fra Steen Steensen Blichers "Sig nærmer tiden, da jeg må væk": "Thi også jeg er kun her på træk og haver andetsteds hjemme", eller fra Grundtvigs "Så rejse vi til vort fædreland..." De peger ligesom Petter Dass i "Om alle mine lemmer" på, at mennesket lever på jorden som en gæst, men har sit egentlige borgerskab i Guds rige.

Teologisk set har tanken sin oprindelse i middelalderen, hvor krige og pestkatastrofer som "Den sorte Død" satte voldsomt fokus på døden og fremkaldte længslen efter en bedre verden. I arkitekturen kommer længslen til udtryk i gotikken med dens himmelstræbende linier. Det kan næsten fornemmes, som om den gotiske kirke svæver.

Et eksempel på den religiøsitet, som svarer hertil, er Selma Lagerlöfs "Jerusalem". Heri skildrer hun nogle mennesker med en outreret gotisk kristendom. De forlader alt, fordi de ikke hører hjemme nogetsteds på jorden. De rejser til Jerusalem for at stå først i køen til det himmelske Jerusalem. Den uro, der kommer af, at man hører hjemme overalt og ingen steder, er et karaktertræk hos det moderne rodløse bymenneske. Det er derfor næppe tilfældigt, at den på én gang inderlige og rastløse gotiske religiøsitet har en særlig appel i dag.

Ind i denne rastløse uro peger Benthe Norheim, der selv har boet så forskellige steder som Indien, Norge, London m.fl. steder og nu altså Mygdal, på nogle klassiske fikspunkter, som stadig har gyldighed, og som hun selv hviler i: barmhjertigheden og omsorgen, troen på værdier, der strækker dig ud over dig selv og gør dig større, end du er i dig selv.

Men samtidig aner man den ironiske finte, især i Campingkvinderne, at det moderne menneske måske gør sig selv mindre, end det kunne være. At det i stedet for at være en ægte rejsende i verden kun er en turist i sit eget liv og ikke virkeligt tilstede.

Så er det helt logisk, hvis man ved begravelsen gerne vil have spillet Kim Larsens "Om lidt bli'r der stille", hvori det hedder: fik du set det du ville?

Kilder:

Samtaler med Benthe Norheim.

Campingkvinnene kommer, 2008.

Billedkunstneren Marit Benthe Norheim,

Thanning & Appel 2005.

Kunsten i Landskabet, Nordtryk A/S 2001.

Provst Lars-Erich Stephansen f. 1950. Sognepræst ved Sct. Catharinæ kirke, Hjørring, fra 1987. Endvidere provst i Hjørring Provsti fra 1998.

